

Gebruikers- en behoefteonderzoek Nota Werken in het Onderwijs Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschap. Directie Arbeidsmarkt en Personeelsbeleid

Eelco van Aarsen
Douwe Grijpstra

B3134

Leiden, 20 juni 2006

Voorwoord

De nota Werken in het Onderwijs (nota WIO) is te beschouwen als het belangrijkste communicatiekanaal van de verschillende onderzoeksactiviteiten van de directie Arbeidsmarkt en Personeelsbeleid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW/AP). De nota verschijnt op Prinsjesdag en vat de verschillende vanuit de directie geïnitieerde onderzoeken samen.

In opdracht van deze directie heeft Research voor Beleid een gebruikers- en behoefteonderzoek uitgevoerd onder lezers van de nota WIO 2006, verschenen in september 2005. Het hoofddoel van het onderzoek was het bepalen van de informatiebehoefte van de doelgroepen waarop de nota zich richt. Hiervoor zijn twee internetenquêtes afgenomen onder ontvangers van de nota WIO 2006: de grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen en de deelnemers aan het symposium Werken in het Onderwijs. Daarnaast zijn elf diepte-interviews afgenomen met belangrijke beleidsverantwoordelijken uit het onderwijsveld.

Het onderzoek is uitgevoerd door Eelco van Aarsen en ondergetekende, met een bijdrage van Bart Dekker (algemeen directeur Research voor Beleid). De begeleiding van het onderzoek was bij OCW/AP in handen van Roelant van Zevenbergen, Herman Scholten, Henk Lindner, Hans Ruesink, en Korien Jurgens.

Douwe Grijpstra
Directeur

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusie		7
1	Achtergrond en doelstelling van het onderzoek	11
1.1	Achtergrond van het onderzoek	11
1.2	Doelstelling van het onderzoek	12
1.3	Leeswijzer	12
2	Onderzoeksuitvoering en respons	13
2.1	Face-to-face interviews met stakeholders	13
2.2	Internetenquête onder aanmelders voor het WIO-symposium	13
2.3	Internetenquête onder geadresseerden van de scholen-mailinglijst	14
3	Gebruik van de nota WIO	17
3.1	Gebruik door symposiumbezoekers	17
3.2	Gebruik door stakeholders	18
4	De thematiek in de nota WIO	21
4.1	Thematiek volgens de schoolbesturen en onderwijs-instellingen	21
4.2	Thematiek volgens de symposiumbezoekers	22
4.3	Thematiek volgens de stakeholders	24
5	Oordeel over de nota WIO	29
5.1	Oordeel van de schoolbesturen en onderwijsinstellingen	29
5.2	Oordeel van symposiumbezoekers	29
5.3	Oordeel van stakeholders	31
6	Positie en rol van de nota WIO in het onderwijsveld	35
Bijlage 1	Geraadpleegde stakeholders	37
Bijlage 2	Checklist interviews met stakeholders	39
Bijlage 3	Vragenlijst symposiumbezoekers	41
Bijlage 4	Vragenlijst scholen-mailinglijst	45
Bijlage 5	Belangrijkste thema's per symposium doelgroep	47

Samenvatting en conclusie

Jaarlijks publiceert de directie Arbeidsmarkt en Personeelsbeleid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW/AP) de nota Werken in het Onderwijs (nota WIO).

De nota WIO biedt deels kwantitatieve en deels kwalitatieve informatie over de onderwijsarbeidsmarkt. Belanghebbenden en geïnteresseerden krijgen met de nota een samenhangend beeld van de ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt.

Om in de informatievoorziening (nog) beter aan te kunnen sluiten bij de actuele ontwikkelingen en behoeften, heeft Research voor Beleid op verzoek van OCW/AP een gebruikers- en behoefteonderzoek uitgevoerd onder drie doelgroepen van de nota WIO:

- Een groep grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen, die de nota toegezonden hebben gekregen
- Een groep geïnteresseerden die zich hebben aangemeld voor het symposium Werken in het Onderwijs van 28 september 2005
- Een groep belangrijke beleidsverantwoordelijken uit het onderwijsveld (stakeholders)

Deze drie groepen hebben wij benaderd voor respectievelijk een relatief korte internetenquête, een uitgebreidere internetenquête en face-to-face diepte-interviews. Hieronder volgt een samenvatting van de bevindingen.

Gebruik van de nota

Het onderzoek laat zien dat de nota door de meeste bezoekers van het symposium Werken in het Onderwijs intensief wordt gebruikt: ze lezen hem zelf grotendeels (38%) of selectief (47%). Ze bewaren hem zelf (82%), laten hem circuleren (25%) of geven hem door (22%). De nota dient voor hen als naslagwerk (87%), geeft input op hun beleid (50%) en bepaalt in enige mate mede de agenda (13%). Binnen de nota kunnen de managementsamenvatting en de ramingen van de onderwijsarbeidsmarkt op het grootste publiek rekenen.

Van de stakeholders gebruiken enkelen de nota zelf intensief. Anderen komen via hun medewerkers in contact met de informatie uit de nota. Volgens vrijwel alle stakeholders heeft de nota een meerwaarde voor hun organisatie. De nota wordt door hen op meer manieren gebruikt.

Voor nagenoeg alle stakeholders fungeert de nota als naslagwerk. Daarnaast vervult de nota voor verschillende stakeholders de rol van toetssteen en die van benchmark. De nota blijkt door de meeste stakeholders niet te worden gezien als agendasettend document; zij geven aan zelf in grote mate hun eigen weg te kunnen bepalen. Daarnaast geven twee stakeholders aan dat voor de nota voor hun organisatie op het verkeerde moment uitkwam: ofwel te vroeg, ofwel te laat.

Interesse in thema's

Tussen de verschillende onderwijssectoren blijken grote verschillen te bestaan wat betreft de interesse in bepaalde thema's. Uit de twee enquêtes blijkt tevens dat de interesse in bepaalde in de nota opgenomen thema's sterk verschilt tussen de grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen aan de ene kant, en deelnemers aan het symposium aan de andere kant:

- Voor de schoolbesturen en onderwijsinstellingen zijn de thema's "Ziekteverzuim van onderwijspersoneel", Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel", "Bekwaamheidseisen in het onderwijs", "Personeelsopbouw in het onderwijs", en "Loopbanen van het onderwijspersoneel" de vijf belangrijkste.

- Voor bezoekers van het symposium zijn de thema's rond de arbeidsmarktramingen, "De werkgelegenheid in het onderwijs", "Loopbanen van het onderwijspersoneel", "Personeelsopbouw in het onderwijs", en "Vacatures in het onderwijs" het belangrijkste.

Hieruit blijkt dat het een grote opgave is in gelijke mate in de behoefte van alle partijen te voorzien.

Voor de stakeholders geldt (net als voor de bezoekers van het symposium) dat hun focus het sterkst gericht is op de arbeidsmarktramingen. De meeste stakeholders zijn tevreden over de themakeuzes van de nota WIO 2006. Desgevraagd geven alle geïnterviewde stakeholders (aanvullende) themasuggesties, waarvan de kwaliteit van lerarenopleiding en het onderwijspersoneel, bekwaamheidseisen en leven lang leren, het effect van sociale wetgeving, en de beeldvorming over het werken in het onderwijs het meest genoemd zijn.

Meerwaarde van de nota

Van de grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen is ongeveer de helft tevreden over de mate waarin de nota WIO inzicht biedt in de (specifieke) situatie van de onderwijsarbeidsmarkt in hun sector. De tevredenheid is het grootst voor onderwijsinstellingen in het PO en VO. Van de bezoekers van het WIO-symposium beschouwt 90% de nota als relevant voor de eigen werkzaamheden. De aspecten vormgeving, relevantie, informatiegehalte en leesbaarheid scoren het hoogst. Van deze groep vindt een meerderheid dat er tussen de nota's voldoende consistentie bestaat, dat voldoende nieuwe onderwerpen aan bod komen, en niet te veel sprake is van herhaling van onderwerpen.

Vrijwel alle stakeholders zijn (zeer) positief over de leesbaarheid en vormgeving van de nota. Vier stakeholders stellen wel voor de thematische opbouw los te laten ten gunste van een sectorale indeling. De andere stakeholders zouden graag zien dat AP vasthoudt aan de huidige thematische indeling. De afwisseling tussen cijfers en regelgeving wordt door alle stakeholders positief beoordeeld. Hoewel de meerwaarde voor henzelf beperkt is, verhoogt het de gebruikswaarde voor kleine instellingen.

Twee stakeholders vinden dat de kwaliteit van de nota verminderd wordt door wat zij zien als een sterke kleuring vanuit het Ministerie van OCW. Eén stakeholder zegt de nota **juist** te vertrouwen doordat deze van het Ministerie komt, terwijl een vierde stakeholder de nota gedepolitiseerd vindt, omdat de nota ook maatregelen beschrijft die door eerdere bewindslieden in gang zijn gezet.

Vrijwel alle stakeholders hebben in de gesprekken opmerkingen gemaakt over de betrouwbaarheid of transparantie van de ramingen. In de meeste gevallen laten zij blijken weinig vertrouwen te hebben in ramingen in het algemeen. Vijf stakeholders maakten in dit kader expliciet opmerkingen over de over de betrouwbaarheid of transparantie van de onderwijsarbeidsmarktramingen in het bijzonder:

- Eén stakeholder stelt dat een bepaalde parameter niet juist is meegenomen,
- Drie stakeholders vinden dat de ramingen de kracht van conjuncturele ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt onderschatten. Eén van deze stakeholders brengt hiertegen in dat veel mensen nog altijd bewust voor het onderwijs kiezen en daardoor niet snel "weggekocht" zullen worden.
- Twee stakeholders baseren hun gebrek aan vertrouwen tenslotte op ervaringen in het verleden, waar tekortkomingen altijd hoger uitvielen dan geraamd.
- Drie geïnterviewde stakeholders vragen tenslotte met name om meer transparantie van de berekeningen. De andere stakeholders hadden hier geen mening over.

Van de stakeholders zouden acht graag aanvullende uitsplitsingen (sectoraal, regionaal, naar schoolvak, binnen het VO, binnen het BVE, en naar schoolbestuur) in de cijfers in de nota terugzien. De andere stakeholders gaven dit niet aan. Alle stakeholders gaven desgevraagd aan graag aanvullende cijfers in de nota te zien. De meeste verzoeken hadden betrekking op cijfers over (onder andere) de loonontwikkeling ten opzichte van andere sectoren, salarismiddelen, vacatureduur, de mate waarin sprake is van doorstroom tussen de onderwijssectoren, en de uitval van zij-instromers ten opzichte van de uitstroom van reguliere instromers.

Aanbevelingen van de stakeholders

Uit de gesprekken blijkt dat zes stakeholders, in het licht van de governancegedachte en de decentralisering van het onderwijs, een nieuwe of aanvullende rol voor het Ministerie van OCW en de nota WIO zien. De andere stakeholders hebben hier in de gesprekken niet op gereflecteerd. Volgens twee stakeholders zou OCW/AP in de nota WIO de belangrijkste cijfers moeten presenteren en mogelijkheden moeten schetsen om de onderwijsarbeidsmarkt te beïnvloeden. Eén stakeholder ziet het liefst dat OCW het verzamelen van deze cijfers (onder voorwaarden) uitbesteedt aan de sector zelf.

Volgens vier stakeholders zou de nota ook te gebruiken zijn voor de verspreiding van 'good practices', waarmee de instellingen de kennis krijgen om zelfstandig bepaalde problemen op te lossen.

Drie stakeholders zouden ten slotte graag zien dat de nota *meer* de agenda probeert te beïnvloeden, door de discussie te openen en aan te jagen.

De sectoren van het Ministerie van OCW zouden aldus graag inzicht hebben in een scala van mogelijkheden om de onderwijsarbeidsmarkt te beïnvloeden, waarbij zorgvuldig de indruk is te vermijden dat het Ministerie zelf probeert een bepaalde aanpak door te drukken.

1 Achtergrond en doelstelling van het onderzoek

1.1 Achtergrond van het onderzoek

Jaarlijks publiceert de directie Arbeidsmarkt en Personeelsbeleid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW/AP) de nota Werken in het Onderwijs (nota WIO).

De nota WIO biedt deels kwantitatieve en deels kwalitatieve informatie. Bij het aanbrengen van verdieping probeert OCW aan te sluiten op de meest relevante ontwikkelingen in de sector. Belanghebbenden en geïnteresseerden krijgen met de nota een samenhangend beeld van de ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt.

De vijfde editie van de nota, de nota Werken in het Onderwijs 2006 (verschenen in 2005), besteedt ondermeer aandacht aan:

- de ontwikkeling van de werkgelegenheid in het onderwijs en de wervingspositie van onderwijsinstellingen (onderwijsarbeidsmarkttramingen)
- ontwikkelingen op het terrein van de arbeidsvoorwaarden, arbeidsverhoudingen en sociale zekerheid voor personeel in het onderwijs
- de professionalisering van het personeelsbeleid.

De nota WIO 2006 is tijdens het zogeheten WIO-symposium in Felix Meritis in Amsterdam op 28 september 2005 gepresenteerd en aan de circa 170 aanwezigen aangeboden. Tevens zijn ongeveer 4.000 nota's verstuurd aan schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs, BVE-instellingen, HBO-instellingen, lerarenopleidingen, en universiteiten. Tenslotte zijn politiek en media van nota's voorzien via het reguliere pakket begrotingsstukken.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste doelgroepen van de nota.

Tabel 1.1 Doelgroepen van de nota WIO

Intern OCW	<ul style="list-style-type: none">• Top van het ministerie• Directie AP• Overige directies
Politieke omgeving	<ul style="list-style-type: none">• Politiek• Media• Publiek
Onderwijsveld	<ul style="list-style-type: none">• Bestuurders/beleidsmakers van onderwijskoepels, sociale fondsen e.d.• Sociale partners• Besturen van onderwijsinstellingen• Schoolleiders• Docenten• Advies- en onderzoeksinstituten

1.2 Doelstelling van het onderzoek

De directie AP heeft zichzelf tot doel gesteld (de presentatie) van haar onderzoek nog meer af te stemmen op de beleving en de informatiebehoefte van het onderwijsveld. De nota WIO, de belangrijkste jaarlijkse, externe publicatie van OCW/AP met daarin weergegeven de resultaten van dat onderzoek, is daarbij te beschouwen als voornaamste toetssteen voor aansluiting van de producten op de informatiebehoefte.

Om in de informatievoorziening beter aan te sluiten bij de actuele ontwikkelingen en behoeften, heeft de Directie AP Research voor Beleid gevraagd een gebruikers- en behoefteonderzoek onder enkele doelgroepen van de nota WIO uit te voeren. Het doel van dit onderzoek was tweeledig:

- Enerzijds moest het onderzoek inzicht bieden in het **gebruik van de nota WIO** door het onderwijsveld en de door hen **ervaren meerwaarde** van de publicatie.
- Anderzijds diende het onderzoek na te gaan **in hoeverre eerdere nota's wellicht witte vlekken kennen, welke thema's minder belangrijk zijn (geworden) en welke nieuwe thema's en ontwikkelingen het verdienen om in volgende nota's WIO te worden opgenomen.**

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk laten wij zien hoe het onderzoek is uitgevoerd en hoe hoog de respons bij de verschillende onderdelen van het onderzoek was. In hoofdstuk 3 komt het gebruik van de nota WIO 2006 bij de verschillende doelgroepen aan bod. Hoofdstuk 4 beschrijft de mening van de verschillende doelgroepen over de thematiek van de nota WIO. Aansluitend is het oordeel van de verschillende doelgroepen over de nota WIO 2006 in hoofdstuk 5 te vinden. Hoofdstuk 6 geeft tenslotte inzicht in de visie van stakeholders op een mogelijk hernieuwde rol van OCW en de nota WIO in het onderwijsveld.

2 Onderzoeksuitvoering en respons

In het onderzoek zijn drie doelgroepen uit het onderwijsveld onderscheiden en ieder op een andere manier bevraagd.

- Bij een groep belangrijke beleidsverantwoordelijken uit het onderwijsveld zijn face-to-face interviews afgenomen.
- Onder een groep geïnteresseerden die zich heeft aangemeld voor het WIO-symposium van 28 september 2005 is een internetenquête uitgezet.
- Tenslotte is een groep grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen benaderd voor een korte vragenlijst op het internet.

In de onderzoeksopzet is bewust gekozen docenten niet als doelgroep van het onderwijsveld te bevragen. De docenten zelf hebben naar verwachting slechts in beperkte mate rechtstreeks beschikking over de nota, die immers wordt toegezonden aan de besturen en instellingen. Zij vallen om die reden af als doelgroep voor het onderzoek.

In onderstaande paragrafen beschrijven wij in meer detail hoe wij deze drie groepen hebben bevraagd, welke vragen wij deze groepen hebben voorgelegd, en in welke mate deze groepen hebben gerepondeerd.

2.1 Face-to-face interviews met stakeholders

Elf belangrijke spelers uit het onderwijsveld zijn geraadpleegd door middel van face-to-face interviews. Het betreft hier mensen die vanuit hun functie verantwoordelijk zijn voor het gevoerde beleid in de onderwijssector¹. Deze groep stakeholders heeft vanuit de eigen expertise gereflecteerd op de positie en rol van de nota WIO in het onderwijsveld, op de vraag welke thema's voor het komend jaar (en komende jaren) van belang zijn en welke eventuele 'witte vlekken' er in de nota 2006 waren. Tevens zijn deze groep vragen voorgelegd over het feitelijk gebruik van de nota door hen en hun organisaties en is geïnformeerd naar de kwaliteit van de nota^{2,3}.

2.2 Internetenquête onder aanmelders voor het WIO-symposium

De tweede onderzoeksgroep is een groep geïnteresseerden die zich hebben ingeschreven voor het WIO-symposium van 28 september jongstleden. Het betreft hier mensen die zich vanuit hun werkzaamheden bij (ondermeer) de sociale partners, onderwijsinstellingen, advies- en onderzoeksinstituten vaak dagelijks als deskundige bezighouden met de (kwantitatieve en kwalitatieve) ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt. Van de 172 personen die zich hebben

¹ Een overzicht van de geraadpleegde stakeholders is opgenomen in bijlage 1.

² De voor deze interviews gehanteerde checklist is opgenomen in bijlage 2.

³ Om te garanderen dat de verslaglegging overeenkomt met hetgeen in de gesprekken naar voren is gebracht, is bij al deze gesprekken gebruik gemaakt van een opnameapparaat. Na afloop van elk interview is een schriftelijk verslag ter revisie en eventuele aanvulling teruggekoppeld naar de stakeholder.

ingeschreven voor dit symposium zijn 141¹ mensen per e-mail benaderd voor deelname aan een relatief uitgebreide internetenquête.

In totaal hebben (na een tussentijds rappel) 55 bezoekers hieraan gehoor gegeven (39%). Zij hebben vanuit hun eigen perspectief inzage gegeven in hun behoefte aan en gebruik van de Nota WIO. Tevens hebben zij suggesties gegeven van de te behandelen thema's voor de volgende nota's².

2.3 Internetenquête onder geadresseerden van de scholen-mailinglijst

De derde doelgroep van het onderzoek is de groep geadresseerden van de scholen-mailinglijst voor de nota WIO. Het gaat hier om medewerkers van de grotere schoolbesturen (drie of meer scholen) in het primair en voortgezet onderwijs, BVE- en HBO-instellingen, lerarenopleidingen en universiteiten die de nota toegezonden hebben gekregen. Alle BVE- en HBO-instellingen, lerarenopleidingen en universiteiten die de nota toegezonden hebben gekregen, zijn schriftelijk benaderd voor deelname aan een relatief korte internetenquête. Scholen die meer exemplaren van de nota WIO 2006 hebben ontvangen, hebben ook meer inlogcodes voor de internetenquête toegestuurd gekregen. In totaal hebben deze instellingen 199 uitnodigingen met unieke inlogcodes ontvangen. Van de 720 grotere schoolbesturen voor PO en VO zijn ten slotte een steekproef van 301 scholen schriftelijk benaderd voor deelname aan de enquête. De totale steekproefomvang voor de enquête onder medewerkers van schoolbesturen en onderwijsinstellingen komt hiermee op 500³. De vraagstelling aan deze derde groep richtte zich hoofdzakelijk op de thema's die volgens hen in de volgende nota('s) WIO zouden moeten worden opgenomen⁴.

Respons

Uiteindelijk hebben 94 van de 500 ontvangers van de nota WIO de vragenlijst (geheel of gedeeltelijk) ingevuld (19%). Onderstaande tabel geeft hiervan een overzicht.

Tabel 2.1 Responsoverzicht internetenquête scholen-mailinglijst

	Aantal verstuurde uitnodigingen	Aantal respondenten	%
Schoolbesturen voor PO/VO	301	60	20%
BVE-instellingen	57	15	26%
HBO-instellingen	131	19	15%
Universiteiten	11	0	0%
Totaal	500	94	19%

¹ Research voor Beleid heeft alle gasten van het symposium benaderd voor zover niet werkzaam bij de Directie AP en alle sprekers voor zover niet werkzaam bij het Ministerie van OCW. Voor zowel de gasten als sprekers geldt dat de personen die wij als stakeholder benaderd hebben, niet benaderd zijn voor de internetenquête. Uiteindelijk bleek de uitnodigings e-mail voor drie respondenten onbezorgbaar.

² De vragenlijst voor de internetenquête onder symposiumbezoekers is opgenomen in bijlage 3.

³ De keuze om *geen* steekproef te trekken voor BVE- en HO-instellingen en *wel* voor schoolbesturen in het PO en VO is ingegeven door de grootte van de instellingen. De kans dat de uitnodiging bij de verkeerde persoon terecht komt is groter bij een grote onderwijsinstelling dan bij een kleinschaliger schoolbestuur (veelal een specifieke afdeling van de (deel-)gemeente). Door alle BVE- en HO-instellingen aan te schrijven heeft Research voor Beleid getracht dit probleem te ondervangen.

⁴ De vragenlijst voor medewerkers van grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen is opgenomen in bijlage 4.

De respons was name laag bij instellingen die meer exemplaren van de nota WIO (en daardoor ook meer enquête-uitnodigingen) hebben ontvangen. Aan deze 51 instellingen zijn 143 uitnodigingen verstuurd, waarvan er 19 werden beantwoord (13%). Mogelijk hebben veel van deze instellingen hun antwoorden “gebundeld” en zouden deze antwoorden daardoor als consensus kunnen gelden van de medewerkers die zich binnen die instelling met de nota hebben beziggehouden. Op instellingsniveau is de enquête door 88 van de 408 instellingen beantwoord (22%). Van de 11 aangeschreven universiteiten heeft geen enkele instelling gerespondeerd. In dit rapport kunnen wij hierdoor geen uitspraken doen met betrekking tot het WO. Op de plaatsen in dit rapport waar wij uitspraken doen over de onderwijsinstellingen hebben deze uitsluitend betrekking op het PO en VO, BVE, en het HBO.

Weging

Zoals eerder gesteld zijn *alle* BVE- en HO-instellingen uit de scholen mailinglijst en *een steekproef* van de schoolbesturen in het PO en VO benaderd. Het betreft kortom een gestratificeerde steekproef; de kans om tot de steekproef te behoren is niet gelijk voor de verschillende typen instellingen. Om op basis van de resultaten van de enquête onder geadresseerden van de scholen-mailinglijst toch conclusies te kunnen trekken over de informatiebehoeftes van alle grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen heeft Research voor Beleid de resultaten voorzien van een weegfactor. Hiermee is voor onder- of oververtegenwoordiging van schooltypen gecorrigeerd.

3 Gebruik van de nota WIO

In dit hoofdstuk is weergegeven in welke mate en hoe de symposiumbezoekers en stakeholders de nota Werken in het Onderwijs 2006 gebruiken.

3.1 Gebruik door symposiumbezoekers

Ten eerste is natuurlijk interessant in hoeverre de symposiumbezoekers de nota daadwerkelijk hebben gelezen.

Tabel 3.1 Gebruik van de Nota WIO 2006

	Aantal	%
Grotendeels gelezen	21	38%
Selectief gelezen	26	47%
Vooraf doorgebladerd	6	11%
Niet of nauwelijks bekeken	2	4%
Totaal	55	100%

De grootste groep respondenten heeft de nota selectief gelezen; deze groep lijkt vooral geïnteresseerd in bepaalde thema's of cijfers in de nota.

De volgende tabel laat zien naar welke hoofdstukken de belangstelling van de symposiumbezoekers is uitgegaan.

Tabel 3.2 Mate waarin de verschillende hoofdstukken zijn gelezen of bekeken door de symposiumbezoekers^{1 2 3}

	Uitgebreid gelezen	Bekeken	Niet gelezen of bekeken	Weet niet	Aantal
Managementsamenvatting	79%	17%	4%		53
Hoofdstuk 1 : De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt	57%	40%	4%		53
Hoofdstuk 2: De structuur van de onderwijsarbeidsmarkt	43%	47%	9%		53
Hoofdstuk 3: De start van een loopbaan in het onderwijs	38%	45%	17%		53
Hoofdstuk 4: Arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen	26%	51%	23%		53
Hoofdstuk 5: Personeel en organisatie	45%	40%	15%		53
Hoofdstuk 6: Sociale zekerheid	32%	38%	28%	2%	53
Hoofdstuk 7: Onderwijs in internationaal perspectief	25%	40%	34%	2%	53

¹ Deze vraag is niet gesteld aan de 2 respondenten die eerder (zie tabel 3.1) aangaven de nota niet of nauwelijks bekeken te hebben.

² In een nagezonden opmerking gaf één respondent aan de bijlagen als belangrijke bron te beschouwen. In hoeverre dit voor meer respondenten geldt, is in deze enquête niet gemeten.

³ In vergelijking met tabel 3.1 valt op dat het percentage respondenten dat aangeeft de nota grotendeels te hebben doorgelezen groter is dan het percentage respondenten dat de hoofdstukken 4, 6 en 7 uitgebreid heeft gelezen. Dit wordt naar verwachting veroorzaakt door het verschil in bewoording van beide vragen: Het is mogelijk dat iemand die de nota grotendeels heeft gelezen, enkele hoofdstukken "slechts" heeft bekeken.

De managementsamenvatting blijkt veruit het vaakst uitgebreid gelezen te zijn. Daarnaast heeft nog een aanzienlijk deel van de symposiumbezoekers deze bekeken (zij het minder aandachtig).

Zoals tabel 3.3 toont bewaren de meeste symposiumbezoekers de nota WIO 2006 zelf, terwijl ongeveer een kwart deze laat circuleren of doorgeeft aan iemand anders.

Tabel 3.3 Gebruik na lezen/ontvangst*

	Aantal	%
Zelf bewaard	45	82%
Laten circuleren	14	25%
Doorgegeven aan iemand anders	12	22%
In de bibliotheek/het archief op laten nemen	7	13%
Extra exemplaren opgevraagd/ een samenvatting gemaakt en verspreid**	3	5%
Totaal	55	100%

* Gepercenteerd op het aantal respondenten

** Door respondenten zelf aangegeven open-antwoorden

Tabel 3.4 laat zien hoe men de nota WIO gebruikt in het beleidsproces.

Tabel 3.4 Wijze waarop de nota WIO wordt gebruikt*

	Aantal	%
Ik gebruik de nota WIO als naslagwerk	46	87%
De nota WIO levert input op het door ons gevoerde beleid	27	51%
De nota WIO bepaalt (mede) onze agenda	7	13%
Totaal	53	100%

* Gepercenteerd op het aantal respondenten

Bovenstaande tabel laat zien dat de overgrote meerderheid van de respondenten de nota WIO als naslagwerk gebruikt. Daarnaast levert de nota voor ruim de helft van de bevroegden input voor het door hen gevoerde beleid. De cijfers worden hierbij gebruikt om de (eigen) beleidsvoering te ondersteunen. In enige mate oefent de nota invloed uit op de agenda van instellingen. De (cijfers in de) nota worden in dit geval gebruikt om de koers van de organisatie vorm te geven.

3.2 Gebruik door stakeholders

Gebruik in het algemeen

Uit onze gesprekken komt naar voren dat de mate waarin stakeholders de nota gebruiken sterk verschilt tussen de betrokkenen. Waar de ene stakeholder het voortouw neemt en de nota direct na verschijning "van A tot Z" leest, bladert de ander de nota vluchtig door om deze vervolgens uit te zetten onder diens medewerkers. Via die medewerkers of via door hen opgestelde, op de eigen organisatie toegespitste samenvattingen van de nota komt de stakeholder dan *indirect* weer in contact met de nota. Op één stakeholder na zien alle stakeholders de nota als een publicatie met een toegevoegde waarde voor hun organisatie.

Een stakeholder merkte op dat de BVE-sector in veel gevallen onvergelijkbaar is met het PO en VO. Problemen als lerarentekorten spelen voor het BVE-veld nauwelijks. Bovendien is de oplossingsrichting “meer mensen naar de lerarenopleiding” voor de BVE-sector niet interessant. Docenten komen overwegend uit de beroepskolom in de branches zelf. Voor de BVE-sector zijn de arbeidsmarktontwikkelingen in de branches vaak van groter belang dan die in de onderwijssector.

Beperkt gebruik door de onderwijsinstellingen zelf

Enkele stakeholders in de onderwijskoepels menen een beperkt gebruik van de nota WIO in de onderwijsinstellingen van hun sector te kunnen signaleren. Eén van de stakeholders heeft de indruk dat de nota bij de grote schoolbesturen wel wordt gebruikt, maar dat veel kleine instellingen dit niet doen. Volgens een andere stakeholder kijken instellingen vooral naar wat de koepel op verenigingsniveau doet, in samenspraak met de vakbonden. De nota is volgens hen daarom ook te breed verspreid. De verspreiding zou zich met name moeten richten op de brancheorganisaties: verspreiding onder alle hogescholen is niet perse noodzakelijk.¹

Twee stakeholders noemen een sterkere mate van interactiviteit bij de totstandkoming van de nota als middel om deze meer te laten leven in het veld. Dit zou OCW volgens één stakeholder in samenspraak met de brancheorganisaties en de grote scholen met bovenschools management moeten doen.

Een deel van de gesproken stakeholders is werkzaam bij de onderwijsinstellingen zelf. Deze respondenten geven zelf wel aan de nota te gebruiken.

Wijze van gebruik

Voor vrijwel alle stakeholders die de nota gebruiken, fungeert de nota als *naslagwerk*. Als zij snel gegevens nodig hebben, pakken ze de nota uit de kast en zoeken zij de benodigde gegevens op (of laten die opzoeken door beleidsmedewerkers). Deze functie van de nota wordt door de betrokkenen overwegend positief beoordeeld. De termen ‘contextdocument’ en ‘onderlegger’ worden ook wel genoemd in relatie tot de nota WIO. De nota biedt stakeholders een achter- of ondergrond waartegen zij ontwikkelingen kunnen plaatsen.

Voor verschillende stakeholders vervult de nota de rol van *toetssteen*. Sommigen (met name sociale partners) toetsen in hoeverre de nota strookt met de eigen waarneming of door of voor de eigen organisatie uitgevoerd onderzoek. Dit gebeurt overigens ook om te kijken of het Ministerie soms niet alleen conclusies uit het materiaal trekt die de eigen beleidslijn van dat Ministerie ondersteunen (en andere conclusies achterwege laat).

Twee van de sociale partners waarmee gesproken is, zoeken na het verschijnen van de nota (en de rijksbegroting) de pers op, om hun reactie op beide stukken te geven. Een ander stelt *voorafgaand* aan het uitkomen van de nota al het “eigen verhaal” op en stuurt dit naar de Tweede Kamer. De redenering hierbij is dat je, door te *reageren* op de nota, feitelijk te laat bent.

Kamerfracties vergaderen op de maandag voor Prinsjesdag over hun strategie in de Algemene Beschouwingen. Als je in een eerder stadium zelf een goed verhaal hebt geformuleerd, doe je mee. Anders niet. De sociale partner baseert zich bij het trekken van de eigen lijn op geluiden uit de achterban.

¹ Kanttekening is hierbij wel dat hogescholen vanuit hun rol als lerarenopleiders de nota wellicht met meer interesse lezen.

Een derde rol van de nota WIO is die van *benchmark*. De nota geeft stakeholders de mogelijkheid de situatie van hun eigen onderwijssector te vergelijken met die van andere onderwijssectoren. Deze functie speelt ook voor één van de stakeholders waarvan de sector naar eigen zeggen niet sterk vertegenwoordigd zijn in de nota WIO zelf. Gegevens die deze sectoren zelfstandig hebben verzameld, kunnen (voor zover vergelijkbaar) naast andere sectoren worden gelegd. Dat geldt bijvoorbeeld voor gegevens over het ziekteverzuim van onderwijsgevend personeel.

Voor vrijwel alle gesproken stakeholders is de nota WIO slechts in beperkte mate agendasettend:

- Enerzijds komt dit doordat de organisaties zelf in sterke mate hun eigen weg kunnen bepalen.
- Anderzijds is dit het gevolg van het moment van verschijnen van de nota. Het schooljaar is al in volle gang en onderwijsinstellingen hebben de lijnen al uitgezet. Sommige schoolbesturen starten hun beleidscyclus in januari. De nota verschijnt voor hen dan ook te vroeg: de nota moet dan weer 'uit de kast' worden gehaald. Consequentie is dat men de nota minder goed gebruikt dan wanneer deze wel op het juiste moment beschikbaar zou komen.
- Eén van de geïnterviewde werkgeversorganisaties wees er op dat dit jaar de prioritering voor de CAO-onderhandelingen al gemaakt was voordat de nota WIO uitkwam.

4 De thematiek in de nota WIO

In de enquêtes en gesprekken hebben de respondenten en stakeholders de mogelijkheid gekregen hun visie te geven op de thematiek die voor hen belangrijk is en die OCW/AP volgens hen in de nota WIO 2007 (en latere edities) zou moeten opnemen.

4.1 Thematiek volgens de schoolbesturen en onderwijsinstellingen

In de enquête is gevraagd naar de vijf thema's die deze doelgroep het belangrijkst vindt.

Tabel 4.1 De belangrijkste thema's van de nota WIO volgens de schoolbesturen en onderwijsinstellingen *

	<i>PO & VO</i>	<i>BVE</i>	<i>HBO</i>	<i>Totaal</i>
Ziekteverzuim van onderwijspersoneel	61%	47%	56%	60%
Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel	60%	47%	44%	57%
Bekwaamheidseisen in het onderwijs	58%	47%	28%	53%
Personeelsopbouw in het onderwijs	49%	40%	44%	48%
Loopbanen van het onderwijspersoneel	39%	67%	72%	45%
Ontwikkeling van de CAO in het onderwijs	44%	40%	50%	44%
De werkgelegenheid in het onderwijs	35%	20%	28%	33%
Decentralisatie en arbeidsverhoudingen in het onderwijs	32%	33%	33%	32%
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: arbeidsmarktramingen	26%	47%	39%	29%
Vervanging en lesuitval	32%	13%	6%	27%
Vacatures in het onderwijs	16%	13%	17%	16%
Pensioenregeling en levensloop	14%	7%	22%	15%
Gegevens van de lerarenopleidingen	11%	13%	17%	12%
Agressie en geweld op school	12%	27%	-	12%
Het onderwijs in internationaal perspectief	5%	27%	17%	8%
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: historisch perspectief	5%	7%	17%	7%
Werkloosheid	2%	7%	11%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%
Ongewogen aantallen	57	15	18	90

*Gepercenteerd op het aantal respondenten

De respondenten kennen blijkens bovenstaande tabel beduidend meer gewicht toe aan bepaalde hoofdstukken dan andere. Het thema “ziekteverzuim van onderwijspersoneel” ‘scoort’ hierbij het hoogst. Uit de tabel is verder op te maken dat er voor een aantal thema's aanzienlijke verschillen te zien zijn tussen de verschillende onderwijssectoren. Een thema als “vervanging en lesuitval” is bij uitstek een thema dat in het PO en VO belangrijk wordt gevonden. Voor de “loopbanen van het onderwijspersoneel” geldt het omgekeerde. Het thema “bekwaamheidseisen in het onderwijs” speelt daar-entegen weer sterk voor het PO en VO en het BVE, en maar slechts in beperkte mate voor het HBO.

De schoolbesturen en onderwijsinstellingen hebben in de enquête de mogelijkheid gekregen zelf themasuggesties te doen voor de nota WIO 2007 en latere edities. Dat heeft tot een beperkt aantal reacties geleid, wat bevestigt dat de nota de meeste relevante onderwerpen reeds dekt. Waar mogelijk zijn deze thema's geclusterd opgenomen in onderstaande tabel. In de gevallen waar respondenten meer themasuggesties hebben gedaan, zijn deze als afzonderlijke suggesties beschouwd en weergegeven.

Tabel 4.2 Aanvullende themasuggesties voor de nota WIO 2007 (en latere edities) van de schoolbesturen en onderwijsinstellingen

	Aantal
Beleidsvrijheid in het kader van lumpsum	2
Bekwaamheidseisen, professionalisering en "leven lang leren"	2
Regionale arbeidsmarkt	1
Mannen in het onderwijs	1
Tekort aan schoolleiders	1
Aanpak ziekteverzuim	1
Meerjarenpersoneelsplanning en arbeidsmarktsenario's	1
De nieuwste wettelijke voorschriften met betrekking tot het onderwijzend personeel	1
De effecten van de invoering van de marktwerking op ontslag en werkgelegenheid, en de overplaatsbaarheid en flexibele inzet van personeel	1
Arbeidsverhoudingen	1
Part time leerkrachten / combinaties van carrières	1
Functieordering in het HBO	1
Organisatiestructuren (hoeveel lagen heeft een organisatie?) in het HBO	1
Bezettingsgraden-benchmark in het HBO (hoeveel fte zijn nodig per opleiding of ondersteunende dienst en welke diensten / werkzaamheden worden dan uitgevoerd?)	1
Docent/student ratio gegevens in het HBO	1
Flexibel/vast verhoudingen in het HBO	1

Bovenstaande tabel maakt duidelijk dat de themasuggesties van de schoolbesturen en onderwijsinstellingen slechts in zeer beperkte mate te clusteren zijn.

4.2 Thematiek volgens de symposiumbezoekers

Ook de symposiumbezoekers is gevraagd de vijf belangrijkste thema's voor de nota aan te geven.

Tabel 4.3 De belangrijkste thema's van de nota WIO volgens de symposiumbezoekers*

	Aantal	%
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: arbeidsmarkttramingen	44	80%
De werkgelegenheid in het onderwijs	36	65%
Loopbanen van het onderwijspersoneel	29	53%
Personeelsopbouw in het onderwijs	27	49%
Vacatures in het onderwijs	22	40%
Gegevens van de lerarenopleidingen	18	33%
Bekwaamheidseisen in het onderwijs	18	33%
Decentralisatie en arbeidsverhoudingen in het onderwijs	13	24%
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: historisch perspectief	11	20%
Ontwikkeling van de CAO in het onderwijs	11	20%
Ziekteverzuim van onderwijspersoneel	11	20%
Vervanging en lesuitval	10	18%
Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel	9	16%
Werkloosheid	7	13%
Het onderwijs in internationaal perspectief	4	7%
Agressie en geweld op school	3	5%
Pensioenregeling en levensloop	2	4%
Totaal	55	100%

*Gepercentageerd op het aantal respondenten

Uit de tabel blijkt dat de bezoekers van het WIO symposium de arbeidsmarktrainingen (80%) als belangrijkste thema beschouwen. De thema's "De werkgelegenheid in het onderwijs" (65%), en "Loopbanen van het onderwijspersoneel" (53%) kunnen beiden eveneens rekenen op meer dan de helft van de 'stemmen'. De thema's "Personeelsopbouw in het onderwijs" (49%) en "Vacatures in het onderwijs" (40%) maken de top vijf compleet.

Ook de symposiumbezoekers hebben zelf themasuggesties gedaan voor de nota WIO 2007 en latere edities. Onderstaande tabel geeft dit weer

Tabel 4.4 Aanvullende themasuggesties voor de nota WIO 2007 (en latere edities) van de symposiumbezoekers

	Aantal
Bekwaamheidseisen, professionalisering en "leven lang leren"	5
Lerarenopleidingen	3
Functiedifferentiatie	3
Onderwijsarbeidsmarkt in relatie tot andere sectoren	3
Regionale verschillen op de arbeidsmarkt	3
Kwaliteit van personeel	2
Culturele diversiteit	2
Beleid met betrekking tot te verwachten tekorten in het VO	1
Beperkingen vanuit de CAO	1
Betrokkenheid van personeel bij de school als arbeidsorganisatie	1
BVE en HO	1
De structuur van de onderwijsarbeidsmarkt	1
Diversiteit	1
Doorstroomperspectieven van personeel (tussen onderwijssectoren of daarbuiten)	1
Effecten van arbeidsmarkt- en sociale zekerheidsbeleid.	1
Lesuitval	1
Meer ontwikkelen van HRM binnen directieleden	1
Meer trendmatige verwachtingen	1
Ontwikkelingen in het imago van het vak van leraar	1
Vergrijzing	1
Verschillen per schoolsoort	1

Verschil in belangrijkheid thema's voor de scholen en symposiumbezoekers

Uit de twee verschillende enquêtes blijkt dat de interesse in bepaalde thema's sterk verschilt tussen de grotere schoolbesturen en onderwijsinstellingen aan de ene kant, en deelnemers aan het symposium aan de andere kant. Zoals onderstaande tabel laat zien, verschillen de aspecten gemiddeld 19 procentpunt van elkaar tussen de twee doelgroepen. Dit geeft aan dat het een grote opgave is om in gelijke mate in de behoefte van alle doelgroepen te voorzien.

Tabel 4.5 Verschil in belangrijkheid thema's voor de scholen en symposiumbezoekers

	Schoolbesturen en onderwijs- instellingen	Symposium- bezoekers	Verschil in Procent- punten
Het onderwijs in internationaal perspectief	8%	7%	1
Personeelsopbouw in het onderwijs	48%	49%	1
Agressie en geweld op school	12%	5%	7
Decentralisatie en arbeidsverhoudingen in het Onderwijs	32%	24%	8
Loopbanen van het onderwijspersoneel	45%	53%	8
Vervanging en lesuitval	27%	18%	9
Werkloosheid	3%	13%	10
Pensioenregeling en levensloop	15%	4%	11
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: historisch perspectief	7%	20%	13
Bekwaamheidseisen in het onderwijs	53%	33%	20
Gegevens van de lerarenopleidingen	12%	33%	21
Ontwikkeling van de CAO in het onderwijs	44%	20%	24
Vacatures in het onderwijs	16%	40%	24
De werkgelegenheid in het onderwijs	33%	65%	32
Ziekteverzuim van onderwijspersoneel	60%	20%	40
Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel	57%	16%	41
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: arbeidsmarktramingen	29%	80%	51
Gemiddeld verschil			19

De 'groep' symposiumbezoekers is overigens zelf een zeer heterogene groep met onder andere vertegenwoordigers uit de verschillende onderwijssectoren, sociale partners, adviesorganen en onderzoeksinstituten. In bijlage 5 is een overzicht opgenomen met de belangrijkste thema's uitgesplitst naar doelgroep van het symposium.

4.3 Thematiek volgens de stakeholders

Voor de meerderheid van de stakeholders lijkt de kern van de nota WIO 2006 bij de arbeidsmarktramingen te liggen. Dit onderdeel van de nota WIO 2006 wordt door de meeste stakeholders als eerste gespreksonderwerp aangesneden. De belangrijkste conclusie van het rapport is volgens de stakeholders dan ook dat de grote lerarentekorten voorlopig uitblijven.

De meeste stakeholders zijn overwegend tevreden over keuze van de thema's. Desgevraagd zeggen zij dat de opgenomen thema's (nog steeds) relevant zijn. Zoals uit hoofdstuk 3 blijkt, heeft één van de stakeholders op dit punt een afwijkende mening; voor deze stakeholder zijn veel thema's minder of niet relevant.

Naast de vraag welke thema's niet (meer) relevant zijn, hebben wij de gesprekspartners gevraagd welke (aanvullende) thema's zij graag in de nota WIO 2007 opgenomen zouden zien. In deze paragraaf zijn deze themasuggesties per "hoofdthema" geclusterd. Tevens is het aantal stakeholders dat de themasuggesties noemt, weergegeven.

De start van een loopbaan in het onderwijs

Binnen het hoofdthema “de start van een loopbaan in het onderwijs” noemen de stakeholders een aantal (nieuwe) thema’s.

Tabel 4.6 Themasuggesties op het gebied van de start van een loopbaan in het onderwijs

Themasuggestie	Aantal stakeholders
Kwaliteit van lerarenopleiding en het onderwijspersoneel	5
Opleiden in de school	1
Uitval van zij-instromers	1

Volgens vijf stakeholders zou OCW/AP de kwaliteit van de lerarenopleiding en het onderwijspersoneel als thema in de volgende nota op moeten nemen. In dat verband noemen sommigen specifiek de uitruil van kwaliteit en kwantiteit van onderwijspersoneel. Omdat er nu evenwicht op onderwijsarbeidsmarkt is en een overschot aan PABO-studenten is, zouden volgens één stakeholder de instroomeisen nu verzaamd moeten worden. Een ander stelt dat vaak vanuit een korte termijnvisie gedacht wordt, waar een lange termijnvisie de voorkeur verdient. Het binnenhalen van kwalitatief minder goede docenten (door het verlagen van de instroomeisen) om tijdelijke tekorten op te lossen zorgt ervoor dat het onderwijs nog 20 jaar aan deze docenten vastzit. Deze laatstgenoemde stakeholder zou ook graag meer in de nota terugvinden over het opleiden in de school en de oorzaken van de (relatief hoge) uitval van zij-instromers.

Tegen de relatie tussen kwaliteit en kwantiteit is overigens ook vanuit een ander perspectief aan te kijken. Eén stakeholder stelt dat er, nu er de kans is, personeel boven de formatie kan worden aangenomen. Dat kan nu leiden tot kwaliteitsverbetering (docenten hebben meer tijd voor ontwikkeling van lesmateriaal, directieleden hoeven niet in te vallen, maar kunnen werken aan infrastructuurlezen zaken, ontwikkeling personeelsbeleid, etc.) en houdt ook mensen vast, die anders voor het onderwijs verloren gaan.

Arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen

Op het gebied van de arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen doen de stakeholders onderstaande themasuggesties.

Tabel 4.7 Themasuggesties op het gebied van arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen

Themasuggestie	Aantal stakeholders
Lumpsum	2
Secundaire arbeidsvoorwaarden en ondernemings-CAO's	1
Rol van schoolbesturen op scholen	1
Combinatie van arbeid en zorg	1
Medezeggenschap	1

De invoering van lumpsum in het PO verdient volgens twee stakeholders een eigen thema. Eén van de stakeholders geeft aan dat lumpsum grote consequenties voor de onderwijsarbeidsmarkt heeft. Volgens deze gesprekspartner zullen scholen zeker in de invoeringsfase terughoudender worden in het aannemen van personeel. Daarnaast verdwijnen de schotten tussen materieel en personeel. Dat kan allerlei consequenties hebben. Als de overheid bijvoorbeeld een eenmalige

investering in de schoolgebouwen doet (zoals in het BVE en mogelijk op termijn ook in andere sectoren), kunnen scholen weer meer personeel aannemen. Anderzijds kunnen scholen infra-structurele aanpassingen laten prevaleren boven personele noden. Lumpsum kan daarmee grote effecten op de onderwijsarbeidsmarkt hebben.

Volgens een andere stakeholder zou de nota daarnaast aandacht kunnen besteden aan ondernemings-CAO's en andere manieren waarop schoolbesturen (secundaire) arbeidsvoorwaarden kunnen verbeteren thematisch moeten behandelen. Via die weg kan een schoolbestuur zich onderscheiden van concurrenten, of het nu andere onderwijsinstellingen of andere branches zijn, en zo de onderwijsarbeidsmarkt naar zijn hand zetten.

Een derde genoemd thema is de rol van schoolbesturen op scholen. Het gaat er dan vooral om te analyseren of er daadwerkelijk meer vrijheid voor de instellingen ontstaat of dat dit een (nieuwe) bureaucratische laag is.

Als vierde thema is de combinatie van arbeid en zorg genoemd. Het onderwijs is een sector met een groot aandeel vrouwen (met name het PO), waardoor dit issue sterk in het onderwijs speelt. Ten slotte stelt één stakeholder voor een thema te wijden aan medezeggenschap. Dit wordt met de invoering van lumpsum in het PO extra relevant, omdat de impact van beleidskeuzes van schoolbesturen met de lumpsumbekostiging sterk vergroot wordt. Medezeggenschapsraden moeten dan ook goed geïnformeerd zijn om de juiste adviezen te kunnen geven.

Personeel en organisatie

Voor thema's op het gebied van personeel en organisatie doen de stakeholders een aantal suggesties, waarvan de bekwaamheidseisen en leven lang leren de meest gehoorde zijn.

Tabel 4.8 Themasuggesties op het gebied van personeel en organisatie

Themasuggestie	Aantal stakeholders
Bekwaamheidseisen / leven lang leren	4
Onderwijskundig leiderschap / professional versus manager	2
Agressie in het onderwijs	3
Diversiteit van het onderwijspersoneel	2
Vergrijzing van het onderwijspersoneel	2
Tekort aan directeuren	1
Impact van brede school op het personeelsbeleid	1
Verdwijnen van ID-ers	1

Eén stakeholder vindt dat directie AP in de nota de bekwaamheidseisen verder moet uitwerken. Een ander ziet in de nota WIO graag een aantal goede praktijken op het gebied van 'een leven lang leren' uit het bedrijfsleven beschreven.

De discussie over de schoolleider als professional of manager verdient volgens twee stakeholders ook een eigen thema. Volgens hen valt of staat innovatie in het onderwijs met goede schoolleiders. Een goede schoolleider kan invloed uitoefenen op de arbeidsmarktsituatie op de eigen school.

Het thema agressie in het onderwijs wordt door drie stakeholders genoemd als thema dat zeker in de volgende nota terug moet komen. Eén stakeholder wil graag zien welk effect de investeringen van het Ministerie van OCW op dit punt hebben gehad. Twee anderen stoelen de significantie van dit thema op de grote invloed die dit thema volgens de stakeholder heeft op de (negatieve) beeldvorming over het werken in het onderwijs.

Als vierde thema dragen twee stakeholders de diversiteit van het onderwijspersoneel aan. Zij wijzen hierbij op het relatief geringe aantal allochtonen en mannen (met name in het PO) in het onderwijs. Eén van de stakeholders zou graag zien wat hier aan wordt gedaan en hoe dit vraagstuk zich ontwikkelt. Ditzelfde geldt voor het probleem van de vergrijzing van het onderwijspersoneel. Het tekort aan directeuren is volgens één van de stakeholders een thema dat uitvoeriger beschreven zou moeten worden. In de nota wordt gesteld dat dit probleem automatisch ondervangen zou worden. Scholen kunnen het zich niet veroorloven om zonder directeur te zitten, zodat er vanzelf een oplossing komt. Goede docenten moeten hierdoor doorstromen. Op voorhand is echter niet met zekerheid te stellen dat goede docenten ook goede schoolleiders zijn. Daardoor brengt deze doorstroom risico's met zich mee. Dit terwijl de kwaliteit van schoolleiders juist een punt van aandacht zou moeten zijn, omdat een als slecht ervaren schoolleiding één van de belangrijkste vertrekredenen van leraren is.

Een nieuw thema waar over één van de stakeholders graag meer zou terugzien in de nota WIO 2007 is de impact die de brede school heeft op het personeelsbeleid van die school.

Tenslotte een laatste thema dat volgens één van de stakeholders meer aandacht verdient is het verdwijnen van 7.000 ID-ers en de gevolgen daarvan.

Sociale zekerheid

Op dit terrein zijn de volgende thema's genoemd:

Tabel 4.9 Themasuggesties op het gebied van de gevolgen van de wijzigingen in de sociale zekerheid

Themasuggestie	Aantal stakeholders
Effect van sociale wetgeving	3
Effecten van levensloopregeling	2
Het verdwijnen van het vervangingsfonds	2

Drie stakeholders zouden graag zien dat OCW/AP de effecten van de nieuwe sociale wetgeving als thema in de nota WIO zou opnemen. Het zou volgens hen enkele scenario's kunnen schetsen. De stakeholders verwachten dat de nieuwe wetgeving grote gevolgen heeft voor het handelen van scholen. Volgens hen zijn onderwijsinstellingen erg beperkt in het aanbieden van ander werk aan gedeeltelijk arbeidsgeschikt personeel. De nieuwe WIA zal daarom voor het onderwijs grote consequenties hebben. De stakeholders zouden op die punten graag analyses terugzien in de nota.

Een maatregel met eveneens een groot effect op de onderwijsarbeidsmarkt is de levensloopregeling. In de nota zouden volgens twee gesprekspartners de gevolgen voor onderwijsinstellingen moeten worden geschetst. De stakeholders vragen zich af hoe scholen tijdelijk verlof moeten opvangen.

Als de sociale fondsen in de toekomst ook sectorgebonden worden, wordt de wachtgeldproblematiek het probleem van de werkgevers. Oude werknemers worden dan misschien niet meer aangenomen, omdat schoolleiders risicomijdend gaan handelen. Twee stakeholders zouden graag zien dat OCW/AP die effecten in scenario's verkent.

Imago van het onderwijs

Naast het imago in het algemeen is door stakeholders ook een aantal andere aspecten (werkdruk, carrièreperspectief, grootstedelijke problematiek) gepresenteerd als daarmee samenhangende thema's.

Tabel 4.10 Themasuggesties op het gebied van imago van het onderwijs

Themasuggestie	Aantal stakeholders
Beeldvorming/Imago van het onderwijs	4
Werkdruk in het onderwijs	1
Carrièrekansen op het VO	1
Grootstedelijke problematiek	1

De beeldvorming over het onderwijs wordt door vier stakeholders als belangrijk thema genoemd. De reden waarom het imago volgens de hen als apart thema in de nota WIO zou moeten komen, is dat het beeld van werken in het onderwijs een grote invloed heeft op de onderwijsarbeidsmarkt: potentiële kandidaten voor een baan in het onderwijs haken te vaak voortijdig af.

Drie andere aspecten beïnvloeden dit imago. Ze zouden volgens stakeholders om diezelfde reden moeten worden opgenomen in de nota: de werkdruk in het onderwijs, het gebrek aan carrièremogelijkheden in het VO en de problematiek van de scholen in de binnenstad van de grote gemeenten. De stakeholders ontkennen de problemen die er met al deze drie aspecten zijn niet, maar stellen tevens dat de negatieve beeldvorming hierover mogelijk relevanter voor de werking van de onderwijsarbeidsmarkt is dan deze problemen op zich.

Innovatie in het onderwijs

Ten slotte zouden enkele stakeholders graag meer aandacht zien voor innovatief onderwijs.

Tabel 4.11 Themasuggesties op het gebied van innovatie in het onderwijs

Themasuggestie	Aantal stakeholders
Innovatief onderwijs	2
Rol van onderwijsassistenten	1

Door het onderwijs op een innovatieve manier te organiseren kan het naderende lerarentekort worden verminderd. Twee stakeholders zouden graag zien dat de nota WIO dergelijke innovatieve onderwijsvormen zou beschrijven. Zij wijzen er bijvoorbeeld op dat in het BVE en het VMBO en in delen van het PO (met name in de Randstad) onder druk van de tekorten van de afgelopen jaren al eerder personeel-organisatorische aanpassingen hebben plaats gehad. De nota WIO zou de effecten daarvan kunnen belichten alsook de mate waarin innovaties al dan niet weer zijn teruggedraaid nu de arbeidsmarkt weer ruimer is geworden.

Een stakeholder wijst in dit kader specifiek op de inzet van onderwijsassistenten als thema voor de nota.

5 Oordeel over de nota WIO

5.1 Oordeel van de schoolbesturen en onderwijsinstellingen

De schoolbesturen en onderwijsinstellingen die de nota WIO ontvangen, zijn overwegend positief over de mate waarin de nota inzicht biedt in de situatie van hun 'eigen' onderwijsarbeidsmarkt.

Tabel 5.1 Tevredenheid over de mate waarin de *Nota WIO 2006* inzicht biedt in de (specifieke) situatie van de onderwijsarbeidsmarkt van de onderwijssoort waar de respondent werkzaam is

	PO & VO		BVE		HBO		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Zeer tevreden	4	7%	0	-	0	-	4	6%
Tevreden	26	46%	6	46%	7	39%	39	45%
Niet tevreden, niet ontevreden	7	12%	3	23%	3	17%	13	14%
Enigszins ontevreden	0	-	1	8%	1	6%	2	1%
Zeer ontevreden	0	-	1	8%	0	-	1	0%
Weet niet / geen mening	20	35%	2	15%	7	39%	29	34%
Totaal	57	100%	13	100%	18	100%	88	100%

Iets meer dan de helft is (zeer) tevreden over dit aspect van de nota en slechts 1% is hier over (zeer) ontevreden. De tevredenheid van de respondenten van de verschillende onderwijssectoren blijken tussen de sectoren te verschillen.

5.2 Oordeel van symposiumbezoekers

Symposiumbezoekers is ten eerste gevraagd naar de relevantie van de nota WIO voor hun werkzaamheden.

Tabel 5.2 Relevantie voor de werkzaamheden

	Aantal	%
Zeer relevant	12	23%
Relevant	36	68%
Neutraal	4	8%
Weinig relevant	1	2%
Helemaal niet relevant	0	-
Totaal	53	100%

Deze doelgroep ervaart de nota over het algemeen als nuttig. Slechts één respondent is van mening dat de nota weinig relevant is voor de eigen werkzaamheden als adviseur.

Er is ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor de nota.

Tabel 5.3 Oordeel over de nota WIO 2006

	<i>Gemiddelde</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Aantal</i>
Informatiegehalte	7,5	6	9	N=51
Betrouwbaarheid	7,3	4	9	N=42
Leesbaarheid	7,4	5	9	N=49
Bruikbaarheid	7,2	5	9	N=49
Relevantie	7,5	5	9	N=51
Vormgeving	7,7	5	9	N=49
Meerwaarde	7	3	9	N=45
De nota WIO als geheel (totaaloordeel)	7,3	6	9	N=51

De nota als geheel wordt door de symposiumbezoekers als goed beoordeeld. Voor de aspecten “betrouwbaarheid” en “meerwaarde” hebben relatief veel respondenten “weet niet / geen mening” ingevuld. Dit impliceert dat deze aspecten voor de respondenten het moeilijkst te beoordelen waren.

De grote meerderheid van de respondenten (87%=46 personen) heeft in de enquête aangegeven ook eerdere edities van de nota WIO te hebben gelezen of bekeken¹. De respondenten zijn drie vragen voorgelegd met betrekking tot de achtereenvolgende jaargangen van de nota. Onderstaande tabel geeft hiervan de resultaten weer.

Tabel 5.4 Tussen de verschillende edities van de Nota WIO ...

	bestaat voldoende consistentie	komen voldoende nieuwe onderwerpen aan bod	is te veel sprake van herhaling van onderwerpen
Volledig mee eens	4%	-	-
Mee eens	74%	57%	15%
Neutraal	11%	28%	26%
Mee oneens	1%	9%	48%
Volledig mee oneens	-	-	7%
Weet niet/ geen mening	9%	7%	4%
Totaal	100% (N=46)	100% (N=46)	100% (N=46)

Van deze respondenten is meer dan driekwart van mening dat de verschillende nota's voldoende onderlinge consistentie vertonen, vindt meer dan helft van mening dat in de nota voldoende nieuwe onderwerpen aan bod komen en is ruim de helft het (volledig) oneens met de bewering dat er in de nota te veel sprake zou zijn van herhaling van onderwerpen.

¹ Om ruimte te besparen is deze tabel niet in het rapport opgenomen.

5.3 Oordeel van stakeholders

Leesbaarheid en vormgeving

Over de leesbaarheid zijn de stakeholders het met elkaar eens: de nota is goed leesbaar, toegankelijk geschreven, niet te abstract en niet te ambtelijk.

Vier stakeholders stellen wel voor de thematische indeling los te laten ten gunste van een sectorale indeling met conclusies per onderwijssector. Dit zou volgens hen de leesbaarheid voor monosectorale instellingen verhogen; die hoeven dan minder te zoeken naar gegevens die voor hun sector van belang zijn. De andere stakeholders zouden graag zien dat AP vasthoudt aan de huidige thematische indeling.

Een andere voorgestelde aanpassing van twee stakeholders, is de nota te splitsen in een cijfermatig 'deel A' en een 'deel B' met een aanvulling op de cijfers en nadere interpretatie. Voor andere stakeholders speelt deze wens niet (sterk).

Alle stakeholders beoordelen de afwisseling tussen cijfers en regelgeving overwegend positief. Voor hen biedt het opnemen van de regelgeving in de nota geen nieuwe informatie, maar de meeste van hen verwachten wel dat dit de gebruikswaarde voor de (kleinere) instellingen vergroot.

Onafhankelijkheid van de nota

Volgens twee stakeholders wordt de kwaliteit van de nota negatief beïnvloed door wat zij zien als een sterke kleuring vanuit het Ministerie van OCW:

- Een stakeholder geeft aan dat de nota WIO twee doelen heeft die elkaar in de weg zitten. Enerzijds heeft de nota een beleidsmatig doel (het in kaart brengen van de onderwijsarbeidsmarkt) en anderzijds heeft het een politiek doel. Dit heeft volgens de stakeholder het gevolg dat er sterk gecensureerd wordt in de samenvatting. De stakeholder stelt verder dat in de nota bepaalde cijfers, die voorheen in de nota stonden, tegenwoordig niet meer worden opgenomen. Het gaat hierbij om internationale vergelijkingen naar het aantal leraren per leerling, en de loonontwikkeling in het onderwijs ten opzichte van die in de marktsector. Deze cijfers zouden volgens deze stakeholder bewust niet opgenomen zijn, omdat deze cijfers momenteel voor OCW negatief uitpakken. Deze stakeholder pleit hierom voor het laten opstellen van de nota door een onafhankelijke partij.
- Een stakeholder merkt op dat de nota de schijn van onafhankelijkheid wekt, terwijl de nota volgens hem in sterke mate politiek gekleurd is. Laatstgenoemde stakeholder pleit daarom voor het instellen van een onafhankelijke begeleidingscommissie.

Een andere stakeholder zegt de nota **juist** te vertrouwen omdat deze van het Ministerie komt. Verder noemt een ander de nota WIO 2006 gedepolitiseerd; de maatregelen die in de nota worden beschreven, zijn in veel gevallen het gevolg van keuzes die in eerdere kabinetten, soms tien jaar geleden zijn genomen (bijvoorbeeld het verhogen van de aanvangssalarissen). De nota geeft dus volgens laatstgenoemde stakeholder niet alleen een overzicht van de resultaten van de huidige minister.

De andere stakeholders maakten op dit aspect geen opmerkingen.

De betrouwbaarheid en transparantie van (de onderwijs-)arbeidsmarktramingen

Vrijwel alle stakeholders hebben in de gesprekken opmerkingen gemaakt over (één of twee van) de aspecten betrouwbaarheid en transparantie van de ramingen. In de meeste gevallen laten de stakeholders blijken dat zij twijfels hebben over de hardheid van arbeidsmarktramingen in het algemeen.

De conjunctuur en varkenscyclus laten zich moeilijk voorspellen, waardoor niet blind gevaren kan worden op dergelijke ramingen. Voor de onderwijssector kan dit (meer dan voor andere sectoren) grote effecten hebben. De onderwijssector wordt enerzijds gekenmerkt door een groot aantal hoog-opgeleide werknemers, die aantrekkelijk zijn voor andere sectoren. Anderzijds wordt de overstap vanuit het bedrijfsleven naar het onderwijs bemoeilijkt door de vereiste van de lesbevoegdheid. Buiten de hiervoor genoemde (veelal impliciete) toespelingen op de hardheid van ramingen in het algemeen maakten enkele stakeholders expliciet opmerkingen over de *onderwijsarbeidsmarktramingen* in het bijzonder:

- **Betrouwbaarheid.** Eén van de stakeholders meent een fout te hebben gevonden in het aantal leerlingen tot 2010 in de relatie tot het aantal fte's. Doordat een veel grotere klassengrootte wordt gebruikt, gaat OCW uit van een veel kleiner aantal benodigde leraren. Hierdoor zou OCW het lerarentekort onderschatten.
Drie andere stakeholders zijn van mening dat de in de nota WIO gepresenteerde ramingen onvoldoende rekening houden met conjuncturele ontwikkelingen. Zij verwachten dat een aantrekkende economie een veel sterkere leegloop van het onderwijs tot gevolg heeft dan in het model is geraamd. Het bedrijfsleven en andere overheidssectoren zouden naar hun verwachting bij dreigende krapte veel meer mogelijkheden hebben om arbeidsvoorwaarden en werkinhoud interessant te maken voor toetreders. Hier stelt de een van deze stakeholders wel tegenover dat er nog steeds een forse groep (ook jonge) mensen is, die een (soort van) roeping voor het onderwijs heeft. Volgens deze stakeholder heeft dit een corrigerend effect op de gevolgen van verkrapting van de arbeidsmarkt voor hoger opgeleiden.
Twee stakeholders geven tenslotte aan dat de laatste ramingen zeer sterk verschillen van de voorgaande ramingen. Dat verklaart een gebrek aan vertrouwen in de ramingen hunnerzijds.
- **Transparantie.** Drie stakeholders geven aan de totstandkoming van de ramingen onvoldoende transparant te vinden. De werking van de modellen is volgens hen onvoldoende gedocumenteerd. De partijen verwijzen alledrie naar het CPB als geslaagd voorbeeld: een zorgvuldige verslaglegging van alle stappen en parameters van het model, en de beschikbaarheid van de basisdata op internet. Idealiter zou het model ruimte moeten bieden om te "spelen" met de parameters. Op verzoek zou OCW/AP moeten kunnen duiden in hoeverre verandering van bepaalde parameters invloed zou hebben op de uitkomsten.

Aanvullende cijfers

In de gesprekken hebben de stakeholders suggesties gedaan voor het in de nota WIO opnemen van bepaalde gegevens of splitsingen.

Tabel 5.5 Splitsingen van de cijfers in de nota WIO

Splitsing	Aantal
Sectoraal (PO/VO/BVE/HBO/WO)	6
Regionaal	4
Naar schoolvak	2
Binnen het VO (VMBO versus HAVO/VWO)	1
Binnen het BVE (MBO, VE)	1
Naar schoolbestuur	1

Zes van de gesproken stakeholders zouden graag een sectorale uitsplitsing in de cijfers zien. Op deze manier kunnen zij ontwikkelingen beter duiden. De vraag naar een regionale uitsplitsing (vier keer genoemd) heeft er met name mee te maken dat de problematiek met betrekking tot lerarentekorten in de grote steden en vervolgens de rest van de Randstad veel sterker speelt dan elders.

Ditzelfde geldt volgens twee stakeholders voor de schoolvakken. Voor bepaalde vakken bestaan lerarentekorten in het VO (bèta, sommige talen), terwijl voor andere vakken gemakkelijk docenten te vinden zijn. Door een splitsing in cijfers binnen de BVE sector te maken (zoals voorgesteld door één van de stakeholders) kan bijvoorbeeld ook het ontslag van docenten NT2 meer aandacht krijgen.

Onderstaande tabel geeft weer welke aanvullende cijfers de stakeholders graag zouden willen zien.

Tabel 5.6 Aanvullende cijfers in de nota WIO

Aanvullende cijfers in de nota WIO	Aantal
Loonontwikkeling ten opzichte van andere sectoren	2
Gemiddelde salaris in onderwijssectoren/functies	2
Inkomensverdeling van directieleden	1
Inzet van beloningsdifferentiatie/koppeling tussen belonen en beoordelen	1
Vacatureduur	2
Doorstroom tussen de onderwijssectoren	2
Uitval zij-instromers ten opzichte van de uitstroom van reguliere instromers	2
Situatie zij-instromers ten opzichte van de arbeidsmarkt van hoger opgeleiden	1
Verloop in zwarte scholen	1
de grootstedelijke problematiek (met name in het VMBO)	1
Verhouding HBO/WO afgestudeerde docenten binnen het VO	2
Inschrijvingen op de lerarenopleidingen naar richting en de rendement voor het onderwijs	1
Overhead in het onderwijs (directieleden t.o.v. onderwijsgevend personeel)	1
Internationale vergelijking van het aantal leerlingen per docent (in fte)	1

Een aantal stakeholders zou graag meer gegevens terugzien over de salariëring in het onderwijs. Het gaat hier met name om de loonontwikkeling ten opzichte van andere sectoren, het gemiddelde salaris, de inkomensverdeling van directieleden en de inzet van beloningsdifferentiatie. Daarnaast bestaat interesse voor cijfers over de vacatureduur en doorstroom tussen de sectoren gegevens over de uitval van zij-instromers en de vergelijking met andere hoog opgeleiden, gegevens over de grootstedelijke problematiek en het verloop in zwarte scholen, en gegevens met betrekking tot de verhouding HBO/WO afgestudeerde docenten, directieleden/ onderwijsgevend personeel, en leerlingen/docenten, en het aantal inschrijvingen op de lerarenopleidingen naar richting en de rendement voor het onderwijs. In dit kader geeft deze stakeholder aan dat er het afgelopen jaar in Nederland 8 aanmeldingen zijn geweest voor de lerarenopleiding Natuurkunde en dat van de 25 afgestudeerde eerstegraadsdocenten Wiskunde niet één in het onderwijs is gaan werken.

Overigens hoeven deze cijfers en uitsplitsingen volgens de meeste stakeholders niet allemaal in de nota zelf worden opgenomen, maar zouden wel in een bijlage op Cd-rom of internet beschikbaar moeten zijn.

6 Positie en rol van de nota WIO in het onderwijsveld

Uit het voorgaande blijkt dat de nota WIO voornamelijk als naslagwerk gebruikt wordt. Zoals vermeld, voldoet de nota volgens de meeste stakeholders goed aan deze functie. Uit de gesprekken blijkt evenwel dat zes stakeholders, in het licht van de governancegedachte en de decentralisering van het onderwijs, een nieuwe of aanvullende rol voor het Ministerie van OCW en de nota WIO zien. De andere stakeholders hebben hier in de gesprekken niet op gereflecteerd. Dit hoofdstuk beschrijft de visie van deze zes stakeholders op deze rol.

Kerncijfers presenteren en ontwikkelingen schetsen

Het Ministerie van OCW moet zich volgens één stakeholder richten op een nieuwe rol: kaderend werken en vooral veel overlaten aan de sector. OCW zou de schoolbesturen moeten voorzien van algemene beleidsinformatie en de belangrijkste cijfers en schoolbesturen vervolgens zoveel mogelijk hun eigen beleid moeten laten ontwikkelen. De schoolbesturen dienen zich vervolgens achteraf te verantwoorden.

Een andere gesprekspartner sluit zich hier deels bij aan en vindt dat deze verantwoordelijkheid beperkt moet zijn tot de onderwijssectoren die zich richten op leerlingen tot de leerplichtgrens, zelfs als het PO en VO in de toekomst gedecentraliseerd worden. Voor deze onderwijssectoren heeft de Minister een bijzondere verantwoordelijkheid en het ministerie moet voor die sectoren de kengetallen aanleveren, waarmee anderen vervolgens aan de slag kunnen.

Volgens een derde stakeholder moet OCW gegevens hebben over de gehele onderwijssector, omdat de Minister verantwoordelijk is voor het gehele stelsel. Deze stakeholder vraagt zich echter af of OCW de geëigende organisatie is om dergelijk onderzoek uit te zetten. De stakeholder ziet het liefst dat OCW dat (onder voorwaarden) uitbesteedt aan de sector zelf, waarbij de koepel als opdrachtgever van dat onderzoek fungeert voor de eigen sector. Daardoor kunnen zij ook meer de diepte in en specifiek op de eigen sector gerichte informatie verzamelen. OCW kan de randvoorwaarden bepalen zodat het Ministerie aan haar verantwoordingstaken kan voldoen en er vergelijkingen tussen de onderwijssectoren getrokken kunnen worden. De stakeholder vindt het wel vanzelfsprekend dat daar dan ook financiële middelen aan worden gekoppeld.

Verspreiden van 'good practices' en aandacht voor de kleine settings

Vier stakeholders zien een rol voor de nota WIO voor het verspreiden van 'good practices'. De nota zou volgens hen meer vanuit de autonomie voor scholen en instellingen moeten worden geschreven. Drie stakeholders wijzen hierbij op het verspreiden van kennis over succesverhalen uit het Nederlandse onderwijs. Voorbeelden zijn:

- successen met betrekking tot het oplossen van de knelpunten bij de instroom van zij-instromers
- de aanpak van het probleem van vergrijzing
- programma's tegen geweld in het onderwijs
- de daling van het ziekteverzuim
- carrièreperspectieven in het VO
- secundaire arbeidsvoorwaarden en ondernemings-CAO's
- opleiden in de school
- het gebruik van transferpunten en personeelsclusters

Eén stakeholder vindt dat de nota hierbij ruimte zou moeten bieden voor uiteenzetting van good practices uit het onderwijs in het buitenland en uit het bedrijfsleven.

Eén van de stakeholders geeft aan graag te zien dat de nota op deze punten onderbouwd zou worden door de resultaten van kwalitatief hoogstaande beleidsevaluaties. De stakeholder verwijst hierbij naar verschillende rapporten van de ARK, die wijzen op het gebrek aan een goede evaluatietraditie in het kader van VBTB (bij overigens niet alleen OCW).

Agendasetting: discussie openen en aanjagen

Drie stakeholders zouden graag zien dat de nota *meer* de agenda probeert te beïnvloeden, door de discussie te openen en aan te jagen. Door de nota meer trendsettend te maken, kunnen instellingen volgens één van de stakeholder, hun positie ten opzichte van OCW beter bepalen en stelling nemen. De nota zou daarmee meer een raamwerk kunnen bieden, problemen kunnen schetsen, en een spiegelfunctie kunnen hebben. Volgens een ander moet de nota meerdere oplossingsrichtingen en scenario's aandragen op een "open" manier (zonder zelf stelling te nemen). De nota geeft volgens een stakeholder weer hoe scholen volgens OCW met hun personeel zouden moeten omgaan. Zodra het VO (of PO) verzelfstandigt, zouden de scholen echter niet meer naar OCW moeten kijken voor de inrichting van hun arbeidsvoorwaardenbeleid, maar naar hun brancheorganisatie. OCW zou hierop moeten anticiperen door een andere invalshoek te kiezen; door problemen te schetsen, basisgegevens/cijfers te leveren en oplossingsrichtingen aan te dragen, zonder daar al op voorhand een keuze voor te maken.

De conclusie uit het bovenstaande luidt dat sectoren van het Ministerie van OCW graag inzicht zouden hebben in een scala van mogelijkheden om de onderwijsarbeidsmarkt te beïnvloeden, waarbij zorgvuldig de indruk is te vermijden dat het Ministerie zelf probeert een bepaalde aanpak door te drukken.

Bijlage 1 Geraadpleegde stakeholders

Tabel B1. Geraadpleegde stakeholders

T. Duif	Algemene Vereniging van Schoolleiders
W. Dresscher & F. Brekelmans	Algemene Onderwijsbond
A. van der Hout & L. Bochem	BVE-Raad
D. Terpstra & G. de Jager	HBO-Raad
J. Elbers	Hogeschool INHOLLAND
A. de Jong & A. Waarts	Ministerie van Financiën
G. ten Dam	Onderwijsraad
M. Barth	Onderwijsbond CNV
M. Vermeulen	Ruud de Moorcentrum
P. Hendrikse	Stichting Ons Middelbaar Onderwijs
H. Mes	Werkgeversbond Voortgezet Onderwijs

Bijlage 2 Checklist interviews met stakeholders

Gebruik van de Nota

- Gebruik van de nota: zelf en in de eigen organisatie
- In hoeverre is de Nota ook relevant voor u als beleidsverantwoordelijke?
- In hoeverre heeft de nota een agendasettend karakter?

Kwaliteit van de Nota

- Vormgeving en leesbaarheid
- Volledigheid (qua gegevens/cijfers in het algemeen): zijn er nog gegevens/cijfers beschikbaar die in de nota zouden kunnen passen?
- Kwaliteit van de cijfers/ramingen
- Mate waarin de nota voor verdieping zorgt
- Waardering van de afwisseling van feiten/regelgeving en cijfers
- Mate waarin de nota het standpunt van partijen weergeeft
- Suggesties voor kwaliteitsverbetering

Relevantie van thema's in de nota 2006

- Relevantie van de specifieke thema's uit de nota 2006 voor het huidige arbeidsmarktbeleid
- Waarom zijn bepaalde thema's niet of minder relevant? (*meer dan alleen: "speelt niet bij ons"*)

Relevante thema's op middellange en lange termijn

- Welke van de huidige thema's zijn minder of niet interessant voor de (middel)lange termijn?
- Waarom zijn deze niet meer relevant of interessant?
- Bij welke thema's is sprake van een andersoortige context?
- Welke nieuwe thema's spelen op middellange termijn?
- Welke nieuwe thema's spelen lange termijn?
- Waarom zijn/worden deze thema's relevant?
- Is onderzoek te doen naar deze thema's?
- Bereidheid een rol te spelen in dat onderzoek en de beleidsvorming

Bijlage 3 Vragenlijst symposiumbezoekers

1. Welke van onderstaande omschrijvingen typeert het beste de manier waarop u de *nota WIO* heeft gebruikt?
 - ☐ Ik heb de *nota WIO 2006* grotendeels gelezen
 - ☐ Ik heb de *nota WIO 2006* selectief gelezen
 - ☐ Ik heb de *nota WIO 2006* vooral doorgebladerd
 - ☐ Ik heb de *nota WIO 2006* niet of nauwelijks bekeken → **GA NAAR VRAAG 3**
2. Wat heeft u met de *nota WIO 2006* gedaan **na het lezen of doorbladeren?** (meerdere antwoorden mogelijk)
 - ☐ Zelf bewaard → **GA NAAR VRAAG 4**
 - ☐ Doorgegeven/uitgeleend aan iemand anders → **GA NAAR VRAAG 4**
 - ☐ Laten circuleren → **GA NAAR VRAAG 4**
 - ☐ In de bibliotheek/het archief op laten nemen → **GA NAAR VRAAG 4**
 - ☐ Iets anders → **GA NAAR VRAAG 4**
3. Wat heeft u met de *nota WIO 2006* gedaan **na ontvangst?** (meerdere antwoorden mogelijk)
 - ☐ Zelf bewaard → **GA NAAR VRAAG 12**
 - ☐ Doorgegeven/uitgeleend aan iemand anders → **GA NAAR VRAAG 12**
 - ☐ Laten circuleren → **GA NAAR VRAAG 12**
 - ☐ In de bibliotheek/het archief op laten nemen → **GA NAAR VRAAG 12**
 - ☐ Iets anders → **GA NAAR VRAAG 12**
4. Hoe gebruikt u de *nota WIO*? (alle situaties aankruisen die van toepassing zijn)
 - ☐ Ik gebruik de *nota WIO* als naslagwerk
 - ☐ De *nota WIO* bepaalt (mede) onze agenda
 - ☐ De *nota WIO* levert input op het door ons gevoerde beleid
 - ☐ Ik gebruik de *nota WIO* anders, namelijk
 - ☐ Ik gebruik de *nota WIO* niet
5. De *Nota WIO 2006* is de vijfde editie van jaarlijkse Nota Werken in het Onderwijs. Heeft u (één of meerdere van) de voorgaande edities ook gelezen of doorgebladerd?
 - ☐ Ja
 - ☐ Nee → **GA NAAR VRAAG 9**
 - ☐ Weet niet/geen mening → **GA NAAR VRAAG 9**

In hoeverre bent u het eens met de volgende uitspraken:

Tussen de verschillende edities van de Nota WIO die ik ken....

	Volledig				Volledig	Weet niet/
6. bestaat voldoende consistentie	mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	mee oneens	Geen mening
	Volledig				Volledig	Weet niet/
7. komen voldoende nieuwe onderwerpen aan bod	mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	mee oneens	Geen mening
	Volledig				Volledig	Weet niet/
8. Is te veel sprake van herhaling van onderwerpen	mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	mee oneens	Geen mening

9. De *nota WIO 2006* kent de volgende hoofdstukindeling:

- Managementsamenvatting
- Hoofdstuk 1 : De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt (met de paragrafen: Onderwijsarbeidsmarkt 2005: kwantitatief evenwicht; Vooruitblik onderwijsarbeidsmarkt)
- Hoofdstuk 2: De structuur van de onderwijsarbeidsmarkt (met de paragrafen: Werkgelegenheid in het onderwijs; Werkgelegenheid van specifieke groepen; Vacatures; Het speciaal onderwijs; VMBO en praktijkonderwijs; Regionale aanpak)
- Hoofdstuk 3: De start van een loopbaan in het onderwijs (met de paragrafen: Routes naar het leraarschap; Arbeidsmarktsituatie pas afgestudeerden; Het begin van de loopbaan)
- Hoofdstuk 4: Arbeidsvoorwaarden en Arbeidsverhoudingen (met de paragrafen: Arbeidsvoorwaarden; Decentrale schoolbudgetten; Decentralisatie arbeidsvoorwaardenvorming; Kinderopvang; Medezeggenschap)
- Hoofdstuk 5: Personeel en organisatie (met de paragrafen: Vervanging en lesuitval; Groene en grijze scholen; Personeelsbeleid; De ontwikkeling van de professional; Agressie en geweld op school)
- Hoofdstuk 6: Sociale zekerheid (met de paragrafen: Ziekteverzuim; Arbeidsongeschiktheid; Werkloosheid; Pensioenen)
- Hoofdstuk 7: Onderwijs in internationaal perspectief (met de paragrafen: Internationale benchmarks; Bevindingen uit het OESO-project 'Teachers Matter')

Heeft u de volgende hoofdstukken gelezen of bekeken ?

1 Managementsamenvatting	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
2 Hoofdstuk 1	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
3 Hoofdstuk 2	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
4 Hoofdstuk 3	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
5 Hoofdstuk 4	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
6 Hoofdstuk 5	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
7 Hoofdstuk 6	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening
8 Hoofdstuk 7	☐ Ja, uitgebreid gelezen	☐ Ja, bekeken	☐ Nee	☐ Weet niet/Geen mening

10. Wat vindt u van de volgende aspecten van de *nota WIO 2006* (geef een rapportcijfer tussen 1 en 10)

1 Informatiegehalte		☐ Weet niet / Geen mening
2 Betrouwbaarheid		☐ Weet niet / Geen mening
3 Leesbaarheid		☐ Weet niet / Geen mening
4 Bruikbaarheid		☐ Weet niet / Geen mening
5 Relevantie		☐ Weet niet / Geen mening
6 Vormgeving		☐ Weet niet / Geen mening
7 Meerwaarde		☐ Weet niet / Geen mening
8 De <i>nota WIO</i> als geheel (totaaloordeel)		☐ Weet niet / Geen mening

11. Hoe relevant vindt u de *nota WIO 2006* voor uw werkzaamheden?

- 1 ☐ Zeer relevant
- 2 ☐ Relevant
- 3 ☐ Neutraal
- 4 ☐ Weinig relevant
- 5 ☐ Helemaal niet relevant
- 6 ☐ Geen mening

12. Kunt u aangeven welke van de volgende thema's met betrekking tot de onderwijsarbeidsmarkt voor u de 5 **belangrijkste** zijn (5 antwoorden aankruisen)?
- 1 ☐ De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: historisch perspectief
 - 2 ☐ De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: arbeidsmarktramingen
 - 3 ☐ De werkgelegenheid in het onderwijs
 - 4 ☐ Vacatures in het onderwijs
 - 5 ☐ Personeelsopbouw in het onderwijs
 - 6 ☐ Werkloosheid
 - 7 ☐ Loopbanen van het onderwijspersoneel
 - 8 ☐ Gegevens van de lerarenopleidingen
 - 9 ☐ Ontwikkeling van de CAO in het onderwijs
 - 10 ☐ Decentralisatie en arbeidsverhoudingen in het onderwijs
 - 11 ☐ Vervanging en lesuitval
 - 12 ☐ Bekwaamheidseisen in het onderwijs
 - 13 ☐ Agressie en geweld op school
 - 14 ☐ Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel
 - 15 ☐ Ziekteverzuim van onderwijspersoneel
 - 16 ☐ Pensioenregeling en levensloop
 - 17 ☐ Het onderwijs in internationaal perspectief
13. Vindt u dat bepaalde (nieuwe) thema's of onderwerpen in *de nota WIO 2007* (en daarna) meer aandacht zouden moeten krijgen? (Graag zo concreet mogelijk formuleren)
- 1 ☐ Ja, (meer) aandacht voor
 - 2 ☐ Nee
14. Heeft u nog andere opmerkingen en/of suggesties voor de *nota WIO*?
- 1 ☐ Ja, namelijk
 - 2 ☐ Nee
15. Welke van de volgende omschrijvingen is/zijn voor u van toepassing? (alle omschrijvingen aankruisen die van toepassing zijn). Ik ben werkzaam bij:
- 1 ☐ Een instelling voor primair onderwijs
 - 2 ☐ Een instelling voor voortgezet onderwijs
 - 3 ☐ Een BVE instelling
 - 4 ☐ Een HBO lerarenopleiding
 - 5 ☐ Een WO lerarenopleiding
 - 6 ☐ Een adviesorgaan of -instelling
 - 7 ☐ Een werknemersorganisatie
 - 8 ☐ Een werkgeversorganisatie
 - 9 ☐ Een onderzoeksinstelling
 - 10 ☐ De media
 - 11 ☐ Een departement
 - 12 ☐ Een gemeente
 - 13 ☐ Anders, namelijk.....
16. Wellicht bieden de door u in deze enquête aangedragen antwoorden interessante aanknopingspunten voor een aanvullend gesprek met OCW/AP. Mag OCW/AP u hier eventueel voor benaderen?
- 1 ☐ Ja, mijn naam en e-mailadres zijn:
 - 2 ☐ Nee

Bijlage 4 Vragenlijst scholen-mailinglijst

1. De nota WIO is per post verstuurd aan de instelling waar u werkt. Is deze nota (uiteindelijk) aangekomen bij u of een andere medewerker op het gebied van P&O?
 - 1 ☐ Ja
 - 2 ☐ Nee
 - 3 ☐ Weet niet

2. Kunt u aangeven welke van de volgende thema's met betrekking tot de onderwijsarbeidsmarkt voor u de **5 belangrijkste** zijn (5 antwoorden aankruisen)?
 - 1 ☐ De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: historisch perspectief
 - 2 ☐ De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: arbeidsmarkttramingen
 - 3 ☐ De werkgelegenheid in het onderwijs
 - 4 ☐ Vacatures in het onderwijs
 - 5 ☐ Personeelsopbouw in het onderwijs
 - 6 ☐ Werkloosheid
 - 7 ☐ Loopbanen van het onderwijspersoneel
 - 8 ☐ Gegevens van de lerarenopleidingen
 - 9 ☐ Ontwikkeling van de CAO in het onderwijs
 - 10 ☐ Decentralisatie en arbeidsverhoudingen in het onderwijs
 - 11 ☐ Vervanging en lesuitval
 - 12 ☐ Bekwaamheidseisen in het onderwijs
 - 13 ☐ Agressie en geweld op school
 - 14 ☐ Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel
 - 15 ☐ Ziekteverzuim van onderwijspersoneel
 - 16 ☐ Pensioenregeling en levensloop
 - 17 ☐ Het onderwijs in internationaal perspectief

3. Hoe tevreden bent u met de mate waarin de *Nota WIO 2006* inzicht biedt in de (specifieke) situatie van de onderwijsarbeidsmarkt van de onderwijssoort waar u werkzaam bent? (PO, VO, (V)SO, BVE, HBO, WO)
 - 1 ☐ Zeer tevreden
 - 2 ☐ Enigszins tevreden
 - 3 ☐ Niet tevreden, niet ontevreden
 - 4 ☐ Enigszins ontevreden
 - 5 ☐ Zeer ontevreden

 - 6 ☐ Weet niet/geen mening

4. Vindt u dat bepaalde (nieuwe) thema's of onderwerpen in de *nota WIO 2007* (en daarna) meer aandacht zouden moeten krijgen?
 - 1 ☐ Ja, (meer) aandacht voor
 - 2 ☐ Nee
 - 3 ☐ Weet niet/geen mening

5. Heeft u nog andere opmerkingen en/of suggesties voor de *nota WIO*?
 - 1 ☐ Ja, namelijk
 - 2 ☐ Nee

6. In welke van de volgende typen functies bent u werkzaam?
- 1 ☐ Bestuurslid met Personeel en Organisatie in de portefeuille
 - 2 ☐ P&O functionaris
 - 3 ☐ Directeur/rector/conrector
 - 4 ☐ Beleidsmedewerker
 - 5 ☐ Anders, namelijk
7. Aan wat voor instelling bent u werkzaam? (meerdere antwoorden mogelijk)
- 1 ☐ Een instelling of onderwijsstichting voor primair onderwijs
 - 2 ☐ Een instelling of onderwijsstichting voor voortgezet onderwijs
 - 3 ☐ Een lerarenopleiding
 - 4 ☐ Een (deel-)gemeente
 - 5 ☐ Een BVE-instelling
 - 6 ☐ Een HBO-instelling
 - 7 ☐ Een universiteit
 - 8 ☐ Geen van bovenstaande
8. Heeft u nog algemene opmerkingen over deze vragenlijst?
- 1 ☐ Ja, namelijk
 - 2 ☐ Nee

Bijlage 5 Belangrijkste thema's per symposium doelgroep

Onderstaande tabel bevat een uitsplitsing naar doelgroep van het symposium Werken in het Onderwijs. Hierbij hebben wij de volgende clustering toegepast: respondenten die aangaven werkzaam te zijn op een instelling voor PO of VO en/of bij een gemeente zijn bijeengeschaard onder de noemer "PO&VO", en werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers zijn bijeengevoegd in de categorie "Sociale partners". Voor andere doelgroepen (BVE-instellingen, HBO-instellingen, e.d.) is het aantal respondenten te beperkt (>5) om een steekhoudende uitspraken te kunnen doen. Doordat meerdere antwoorden mogelijk zijn (wat betreft doelgroep van de nota), is het mogelijk dat respondenten in meerdere categorieën in onderstaande tabel zijn vertegenwoordigd.

Tabel B5.1 De belangrijkste thema's van de nota WIO volgens de symposiumbezoekers*

	PO&VO	Sociale partners	Advies-orgaan	Onderzoeksinstelling
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: arbeidsmarktramingen	80%	90%	86%	70%
De werkgelegenheid in het onderwijs	80%	40%	79%	70%
Loopbanen van het onderwijspersoneel	40%	70%	71%	60%
Personeelsopbouw in het onderwijs	40%	80%	71%	40%
Vacatures in het onderwijs	40%	30%	21%	70%
Gegevens van de lerarenopleidingen	30%	20%	57%	10%
Bekwaamheidseisen in het onderwijs	30%	30%	29%	20%
Decentralisatie en arbeidsverhoudingen in het onderwijs	40%	30%	14%	10%
Ziekteverzuim van onderwijspersoneel	30%	10%	14%	30%
De ontwikkeling van de onderwijsarbeidsmarkt: Historisch perspectief	0%	10%	29%	40%
Ontwikkeling van de CAO in het onderwijs	20%	40%	7%	0%
Vervanging en lesuitval	20%	10%	7%	30%
Arbeidsongeschiktheid en reïntegratie van onderwijspersoneel	40%	10%	0%	0%
Werkloosheid	0%	10%	0%	30%
Het onderwijs in internationaal perspectief	0%	10%	14%	10%
Agressie en geweld op school	0%	10%	0%	10%
Pensioenregeling en levensloop	10%	0%	0%	0%
Aantal	n=10	n=10	n=14	n=10

Research voor Beleid
Schipholweg 13 - 15
Postbus 985
2300 AZ Leiden
telefoon: (071) 5253737
telefax: (071) 5253702
e-mail: rvb@rvbh.nl
www.researchvoorbeleid.nl

Schipholweg 13 - 15
Postbus 985
2300 AZ Leiden
telefoon: (071) 525 37 37
telefax: (071) 525 37 02
email: rvb@rvbh.nl
www.researchvoorbeleid.nl